

Rıza Tevfik'in Kalemıyla Tevfik Fikret

ABDULLAH UÇMAN

Rıza Tevfik'in Mekteb-i Sultanî (Galatasaray Sultanîsi) yıllarından beri tanıdığı ve Servet-i Fünuncular arasında üzerinde en çok durduğu edebî şahsiyet Tevfik Fikret'tir. Onun Tevfik Fikret hakkında, ölümü üzerine yazdığı ve yeni Türk edebiyatının en lirik mersiyelerinden biri olan şiiriyle¹ iki konferansı, sekiz makalesi ve bu makalelerin biraz genişletilmesinden meydana gelen bir de küçük kitabı vardır.²

Rıza Tevfik, ölümünden üç yıl önce yazdığı Tevfik Fikret hakkındaki ilk yazısında, bir nevi hürriyet kahramanı olarak gördüğü şairi, Norveçli Bjornson'a benzetir ve onun "aşk ile müdâfi-i hürriyet" olduğunu belirtir.³

Rıza Tevfik, Tevfik Fikret'in ikinci ölüm yıldönümünde Âşiyân'da verdiği bir konferansta ise, onun ahlâkî

ve idealist kişiliği üzerinde durur ve felsefesinin tamamen "ahlâkî ve içtimâî" olduğunu açıklar. Rıza Tevfik'e göre yüksek bir zekâyâ sahip olan Tevfik Fikret, çevresinde cereyan eden bütün olaylardan şu veya bu şekilde etkilenmiş ve hayatının son yılları tamamen kendisini anlamayan bir çevre içinde boşu boşuna yok olmuştur.⁴

Rıza Tevfik, Tevfik Fikret'in üçüncü ölüm yıldönümünde bu defa Türk Ocağı'nda verdiği bir konferansta ise, Fikret'in, zannedilenin aksine, "bir kudret-i külliye"ye imânı olduğundan; dindar olmasa bile fazilet sahibi bir insan olduğundan bahsederek, ölümünden kısa bir süre önce Mehmed Âkif'in "Târih-i Kadîm"e yazdığı karşılık ile onu âde zorla dinden çıkardığını ileri sürer.⁵ Rıza Tevfik, bu konferansta Tevfik Fikret ve Mehmed Âkif'le ilgili olarak öne sürdüğü fikirlerle karşılık Ahmed Naîm'in yayımladığı risaledeki⁶ görüşlere karşılık ol-

mak üzere verdiği cevapta da hemen hemen aynı fikirleri savunur.⁷

Rıza Tevfik, yakın dostu Tevfik Fikret'in çok genç yaşta vakitsiz ölümü üzerine, *Abdülhak Hâmid ve Mülâhazât-ı Felsefîyesi* (yahud *Hâmidnâme*) gibi onun hakkında da bir *Fikretnâme* yazacağını çeşitli vesilelerle dile getirmekle beraber, muhtemelen, bu tarihten sonraki yoğun siyasî faaliyetleri sebebiyle böyle bir eser hazırlayamaz.⁸

Rıza Tevfik'in 150'liklerin affedilmesinden beş yıl kadar sonra yurda dönüşünde "Edebiyat Âleminde Tanıdıklarım" genel başlığıyla yazdığı makalelerin yedisini Tevfik Fikret'le ilgilidir. Daha çok şairin biyografisi etrafında kaleme alınan bu yazılarda Rıza

7 Rıza Tevfik, Tevfik Fikret'in dördüncü ölüm yıldönümünde ise *Sabah* gazetesine şu şekilde çok ilginç bir ilân verir: "Merhûm Fikret'in hatırasını te'yid için ağustos'un on dokuzuna müsâdif olan bu salı günü merhûm Fikret'in târihi irtihâli olduğu cihetle ber-mu'tâd tezkîri nâmî için toplanılacak ve *Mevlid-i Mebevi* kıraat edilecektir. Merhûmun eviddâsi ve âşinâları olan zevâtı kirâmın yevm-i mezkûrda ba'de'z-zuhûr saat iki raddelerinde Âşiyân'ı teşriif buyurmalarnı rica ederim" (*Sabah*, nr.10688, 17 Ağustos 1335/1919).

8 Rıza Tevfik'in bu adla bir eser hazırlamakta olduğuna dair ilk habere Abdülhak Hâmid'le ilgili kitabının sonunda yer alan bir ilânda rastlarız (bkz. *Abdülhak Hâmid ve Mülâhazât-ı Felsefîesi*, İstanbul, 1334, s.549).

(*) Mimar Sinan Üni., Fen ve Edebiyat Fak., Türk Dili ve Edebiyatı öğretim üyesi.

1 "Tevfik Fikret" in Necib Rûhuna", *Türk Yurdu*, c.X, nr.6-110, 19 Mayıs 1332 (1 Haziran 1916), s.3034.

2 *Tevfik Fikret* (Hayatı, Sanatı, Şahsiyeti), İstanbul, 1945.

3 "Servet-i Fünun Gençlerine", *Servet-i Fünun*, c.XLII, nr.1079, 26 Kânun-ı sâni 1327 (8 Şubat 1912), s.21.

4 *Muallim* (Tevfik Fikret için nüsha-i mahsûsa), İstanbul, 1333 (1917), s.431-434.

5 "Dârülfünun Müderrislerinden Muhterem Naîm Beyefendi'ye", *Zaman*, nr.177, 3 Teşrin-i evvel 1334 (1918).

6 *Tevfik Fikret'e Dâir*, İstanbul, 1336 (1918).

Tevfik, Tevfik Fikret'le aynı yıllarda okuduğu Mekteb-i Sultanî yıllarında ki arkadaşlıklarından başlayarak *Servet-i Fünûn* yıllarındaki dostluklarını; çevresiyle birlikte ölümünden sonraki yıllarda giderek alevlenen Tevfik Fikret-Mehmed Âkif kavgasında kendisinin almış olduğu rolü anlatır.

Edebiyat dünyasına Muallim Nâci tesiriyle giren Tevfik Fikret, başlangıçta "hakîmâne ve dindarâne mensur tehliller, vezinleri kusursuz naatler" yazdığı halde bir süre sonra bu tarz şiirden vazgeçer ve Mekteb-i Sultanî'den hocası olan Recâizâde Ekrem'in tavsiyesiyle *Servet-i Fünûn* mecmuasının başına geçerek edebiyatımızda yeni bir dönemin başlamasında önemli bir rol oynar.⁹ Böylece aradığı asil şiir ortamını bulan Tevfik Fikret, "kendi şemâilini andıran bir şekilde" *Servet-i Fünun* edebiyatının "mümtaz bir üslûp, selis bir zevk, nezih bir tarz-ı beyân kazanmasına" da büyük ölçüde yardımcı olur ve onun şiirleriyle dergi etrafında ortak bir *Servet-i Fünun* üslûbu teşekkül eder.

Bu yazılarında *Servet-i Fünun* şiir tarzının Fransa'daki Parnasse akımının ustaca taklidinden başka bir şey olmadığını da ileri süren Rıza Tevfik, Tevfik Fikret'in de XIX. yüzyılda ortaya çıkan bütün Osmanlı şairleri arasında "yegâne ve mükemmel bir Parnassien şair örneği" olduğu kanaatindeydi.¹⁰

Bu yazılarında ayrıca "yeis ve ümitsizlik" in Fikret'i dinden ve imandan çıkardığını iddia eden Rıza Tevfik, özellikle *Servet-i Fünûn*'daki yazı hayatının kısa sürede sona ermesinin, henüz genç yaşta ölümüne yol açtığı kanaatindeydi. Daha sonra büyük şeyler beklediği 1908'deki II. Meşrutiyet inkılabının hemen arkasından İttihadçılarla bozuşması, Hüseyin

Câhid ve Hüseyin Kâzım Kadri ile *Tanin* gazetesinde çok kısa süren yazı hayatı, çevresine küsüp tekrar Âşîyan'a çekilmesi, bunlar hep onu bir nevi ölüme doğru sürükleyen "felâketler zinciri" olur.

Rıza Tevfik, Tevfik Fikret'in şiir hayatındaki "Koyun Mezarlığında", "Asker Geçerken" gibi şiirlerden başlayarak "Gayyâ-yı Vücûd", "Sis", "Târih-i Kadîm" ve "Doksanbeşe Doğru" gibi şiirlere kadar uzanan çizgide açıkça görülen dinden sapma ve tarih-millî değerlerden uzaklaşma temayülünün entelektüel bir buhran sonucunda ortaya çıktığı görülmektedir. O, Tevfik Fikret'in yirmi yaşlarında dinsiz olması ya da yirmi sene daha yaşaması halinde "durulup düzelebileceği" kanaatindeydi.

Çünkü o zaman fikret, "dinin ve ilmin halledemediği muamâyı dinsizliğin de halledemeyeceğini anlayacak kadar" vakit bulabilecekti.¹¹

Tevfik Fikret'i, hassasiyeti, inceliği ve ferdiyetçiliği bakımından Fransız Parnasse şairlerinden Leconte de Lisle'e benzeten Rıza Tevfik, onun "Heykel-i Sa'y" adlı şiirinde, bizzat kendisinin rûhî ve bedenî hastalıklarla dolu olan hayat macerasını anlattığını da belirtir.¹²

Rıza Tevfik'in terekkesinden çıkan ve henüz bir müsvedde görünümündeki burada yayımladığımız yazı ise, diğer yazılardan biraz daha farklı bir

Muallim mecmuasında yayımlanan Tevfik Fikret için nüsha-i mahsusa. (Tevfik Fikret'in Mekteb-i Sultanî müdürü iken çekilen fotoğrafı).

mahiyettedir. Kesin olmamakla beraber, büyük bir ihtimalle Tevfik Fikret hayattayken yazıldığını tahmin ettiğimiz bu yazısında Rıza Tevfik, onu, şiirleriyle micazı arasında bazı ilginç ilişkiler kurmak suretiyle ele alır. Bu bağlamda daha çok "Gayyâ-yı Vücûd" şiiri üzerinde duran Rıza Tevfik, onun farklı bir devirde, farklı bir ortamda yaşamış olması hâlinde çok daha büyük bir şahsiyet olabileceği kanaatinde bulunduğunu da belirtir.¹³

Bir Büyük Şâirin Çehre-i Mâneviyeti

Müsaadenizle Tevfik Fikret'ten bahsedeceğim!.. Ve emînim -bugün bile bile unutmak istediğimiz- bu fit-

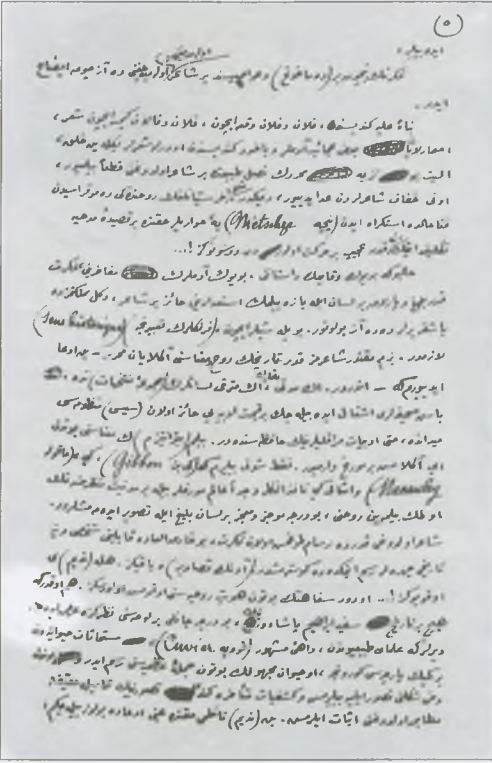
9 "Tevfik Fikret" (5), *Yeni Sabah*, nr.2086, 13 Mart 1944.

10 "Tevfik Fikret" (6), *Yeni Sabah*, nr.2092, 19 Mart 1944.

11 "Tevfik Fikret" (3), *Yeni Sabah*, nr.2072, 28 Mart 1944.

12 "Tevfik Fikret" (7), *Yeni Sabah*, nr.2100, 27 Mart 1944.

13 Çeşitli çalışmalarında zaman zaman belirttiğim gibi, büyükbabası Rıza Tevfik'in terekkesini büyük bir cömertlikle bana veren torunu Sayın Rıza Başkoğlu'na burada bir defa daha teşekkür etmek istiyorum.

(Üstte) Rıza Tevfik'in Tevfik Fikret'le ilgili yazısından bir sayfa. Tevfik Fikret (sağda).

rat-ı müstesnâdan istikbal çok bahsedecektir. Zamanlarından pek evvel gelmiş olanların, istikbalde muayyen bir zamanları vardır. İnsaniyet, böyle vakitsiz doğmuş olan eâzımı, asıl o zaman tanır; fakat bizzat yaşadıkları müddetçe onları yabancı sanır. Filhalka öyledirler de!.. Bu meşrebde, bu mezhebe adamlar, yaşadıkları devre, ekser-i vücûh ile, yabancıdırlar. Onun için de kıymetleri bilinmez, haysiyetleri hakkiyle anlaşılmas. Bu garîbenin sebebi bizce ma'lûmdur: Ma'lûmdur ki cemaat-i beşeriye, âni olan ihtiyâcât endişelerinin fevkine çıkamaz. İnsan sürüsü günü gününe yaşar; hattâ an-be-ân yaşar, dakika-be-dakika düşünür. Vicdân-ı ictimâînin kaygusu, saygısı, korkusu, duygusu hep ân-ı hâzir içindir. Daha engin yaşamağa istitâ'ati, daha uzun düşünmeğe tâkati yoktur. Halbuki, tek bir şahıs, mâzînin zübde-i hasâilini, hâ-

lin en sağlam itikadını, istikbâlî de en feyizli, en rüşeym isti'dadını hâiz olarak meydana gelebilir. Böyle müstesna bir haysiyetle dünyaya gelen bir adam, hem, geçmişlerin o ser-bâzâne fezâilini, mizâc-ı şahsî ile temsil eder; hem de hâli herkesten iyi hisseder, anlar. Fakat gözü daima ileridedir. Bir sevk-i tabîî ile istikbâle nâzırdır. Onun, o mübhem ve henüz karanlık ufuklarda -te'sirâtını sezdiği- bir şey vardır; tulûunu merak ve iştîyâk ile beklediği bir güneş vardır. O devr-i medeniyet inkilâb edince, o adamı daha iyi anlayacak bir batnı zuhûra gelir. Kendisi, çoktan göç-

müş gitmiş olsa da, o "ahd-i cedîd" halkı, onun samimi muâsırları ve hakiki vatandaşlarıdır.

İşte böyle olduğu içindir ki zamanın sipilir-sipihri nesîmi fevkine yükselmiş cemaatin yaşadığı ağır hâricine çıkmış olan bir adam, muâsırlarından yabancı muamelesi görür. Çünkü onlara hakikaten yabancıdır. *Xénophobie*, yani yabancıya nefret, insanlarda -pek müstahsen olmasa

da- pek tabîî bir histir. Niçin bu his münhasıran mekân itibarîyle muhayyed olsun?.. Zaman itibarıyla yabancılık olmaz mı?.. Pekalâ olur!.. Neden olmasın?!. Hem sevâd-ı a'zamın, yani "insanların ekseriyet-i külliyesini teşkil eden o kara kalabalığın!" en ziyade nefret ve gayzını davet eden "zaman-yabancıları"dır. Bütün tarih-i insaniyet buna elim sergüzeştlerle şahâdet eder.

İşte benim tanıdığım Tevfik Fikret, böyle bir adamdır. Dünyaya gelirken, her nasılsa, yanlış trene binmiş ve bu memlekete gelmiştir. Mâmâfih bize tesadüfen uğrayan yabancılar içinde bundan asil ve necîb bir çehre-i mâneviyete tesadüf etmediğimi iddia edebilirim.

Ben onu, bu musâhabemizde yalnız şâir olarak tetebbü edeceğim. Ancak, şunu söylemeliyim ki böyle bir şahsiyet-i mâneviyeyi sadece şâir olarak telâkki etmek, rengîn, râyihe-dâr, güzel ve hele nâdir bir çiçeği, ancak nebat olarak telâkki etmek gibidir. Hiç şüphe yok ki Fikret büyük bir şâirdir; fakat o kadardan ibaret olmadığını, ben, herkesten iyi bilenlerdenim.

Binâenaleyh tercüme-i hâlini ve mesleğini, hizmetini tafsilen yazacak değilim. Onu ecnebiler için yazdım ve istediğim gibi değilse de ona yakın bir kıratta yazdım.¹⁴ Memnunum ki bu vazifeyi talih bana tevdi etmiş bulundu. Burada ben, yalnız onun çehre-i mâneviyetinde -nişâne-i imtiyâz olan- bazı şemâilî ibrâz edip göstereceğim. Onun içindir ki tercüme-i hâ-

14 Rıza Tevfik burada E. J. W. Gibb'in *A History of Ottoman Poetry* adlı eksik kalan eserinin Tanzimat'tan sonraki yenileşme dönemi Türk edebiyatıyla ilgili son cildi için hazırladığı Tevfik Fikret'le ilgili kısma göndermede bulunmaktadır. Rıza Tevfik konuyla ilgili mektuplarında Tevfik Fikret için burada 121 sahife yazmış olduğunu da belirtir (Bu konuyla ilgili daha geniş bilgi için bkz. Abdullah Uçman, "A History of Ottoman Poetry Üzerine Rıza Tevfik'ten Edward G. Browne'a Mektuplar" (1), *Tarih ve Toplum*, sayı 147, Mart 1996, s.132-134).

line ve sergüzeşt-i hayatına taallûk eden bir iki noktayı şerh etmişliğim iktizâ ediyor.

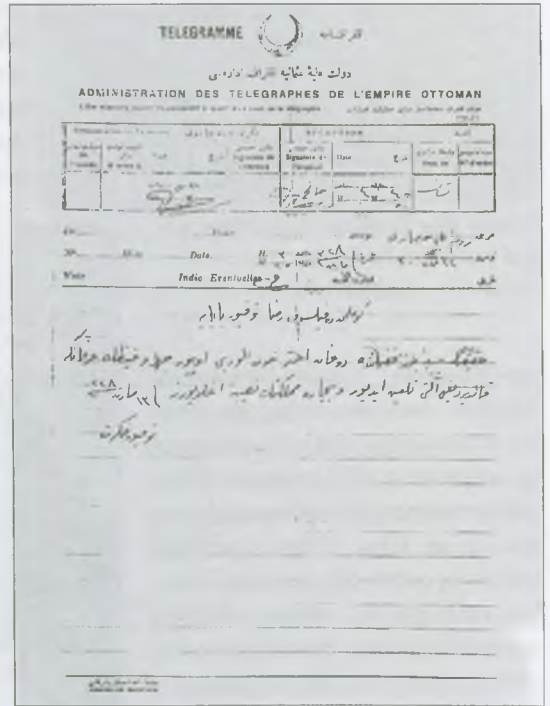
Evvelâ verâset itibariyle, Fikret, şâyân-ı dikkat bir mizac nûmesidir. Pederinin sülâlesine nisbetle, hâlis Türk'tür; çünkü bu koldan gelen ecdâdının vatan-ı aslîsi Kastamonu'dur. Validesinin validesi aslen bir Adalı mühtedî imiş. Bugün pek iyi hatırımda kalmamış galiba; fakat Sakızlı imiş zannederim. Sultan Mahmud zamanında devşirilip sonra Müslüman olan Hıristiyan çocuklarından olsa gerektir. Her ne olursa olsun "Sis" şâir-i nezihinden daha met'n ve afîf, ondan daha halûk ve âlî bir Türk nûmûnesi gösterilemez demekten çekinmem; çünkü mübalâğa etmiş olmuyorum.

Pederi sâlih, temiz bir eski Osmanlı idi. Hem terbiye-i zihniyesiyle hayliden hayli temâyüz etmiş muhterem bir Müslümandı. Ahlâk itibariyle sıfat-ı kâşifesi tam bir sıdk ile, sarılmaz bir metânetle hak ve hakikate iman etmek haslet-i pâkizesinde tecessül etmişti. Kendisi, şark felsefesinin ve bilhassa ve bilhassa tasavvufun dekaik-i hikmetine tamamiyle âgâh idi. Mâmâfih oğlunu zamanın ihtiyâcâtına göre terbiye etmeği azm etmiş ve ona göre takayyüdâtta bulunmuştu. Bunun için evvelâ, sâdık, gayûr, sabûr, afîf, temiz ve selîmü'ttab' ve oldukça okur yazar bir Türk bulmuş, onu oğlunun hizmetine memur eylemişti. Şâir, hâlâ bu "lala"sından bahsederken samimi ve hürmetkârâne bir lisan ile ismini zikreder. Bu adamcağız Fikret'in cibillet-i nezihisini hüsn-i muhafaza etmek uğrunda bütün ömrünü sarfetmiş, olanca sadâkatini ibrâz eylemişti. Onun içindir ki bu şâir, hiçbir gencin sergüzeştine benzemeyecek kadar pâk bir dâsîtan-ı hayat inşâd edebilir ve onu -benim gibi- dinle-

(Üstte) Tevfik Fikret'in Gümülcine'ye Rıza Tevfik'e gönderdiği kartpostal: "Gümülcine'de hakîm-i muhterem Rıza Tevfik Beyefendi'ye".

(Sağda) Tevfik Fikret'in Gümülcine'ye Rıza Tevfik'e gönderdiği bir telgraf.

miş olanlar, ulvî bir şiir okumuş kadar neş'e-yâb olurlar. Mizâc-ı merdânesini ancak sinn-i kemâlinde lâyıkıyla tanıyabildiğimiz o çetin ve metin adamın, salâbet-i ahlâkiyesi bu isti'dâdât-ı irsiyyenin inkişâfında ve bu terbiyenin cilve-i te'sirinde aranılmalıdır.

Rübâb-ı Şikeste sahibi, feyz-i fitratının şâirâne cilvelerini henüz izhâr etmeğe başladığı sıralarda, yani daha çocuk iken, bazı etvâr-ı garibesıyla de etrafının nazar-ı dikkatini celbetmişti: Zavallı validesi, esnâ-yı hacda vefat etmiş ve şairin rivâyetine göre, oralarda "yabancı ellerle kumlara defnolunmuş"tu. Küçük yaşta öksüz kalan bu çocuğu kimse rencide etmeğe kıyamıyordu. Validesinin nazar-ı samimiyetinden, âgûş-ı muhabbetin-

den pek erken ayrılan bu çocuk daha o zamanlar yalnızlığa bir meyl-i şedîd gösterdi. Pek masumâne olan oyunlarından en çok hoşuna gidene, bahçenin bir kuytu köşesine bir kulübe yapıp orada kendi başına bir Robenson hayatı geçirmek ve etraftan kat'-ı alâka etmek idi. Fikret, çocukluğundan beri pek sevdiği bu oyundan hâlâ bıkmamış, hâlâ vazgeçmemiştir. Vâkıa dünkü kulübesini, bugün bir güzel Âşîyan yapmış, fakat bununla beraber

« خصوصى بزىارت »

توفيق فكريك بحب روحه

ديديلكه ايصسى قالان تريبه گده ،
وحشى گللىر آجش !.. — گورمه گلام .
نوهجرا جئنك خاکنه ، بن دده ،
حسرتله يوزومي سورمه گلام .

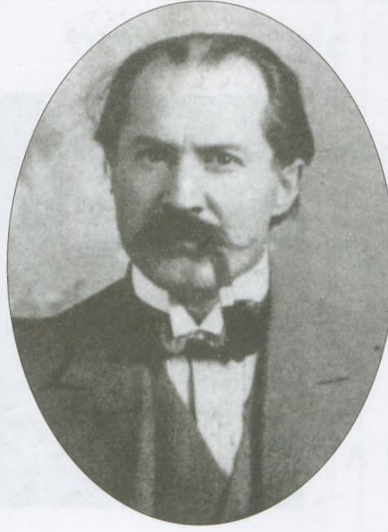
ديديلكه سكا اعل باغلایان ،
قبرلده ديز چوگوب ، برده اغلایان
برمراد اولورمش !.. — بن دده برزمان
اغلایوب مراده ايزمه گلام .

سوهجران بيني نك صولك بهر زنده
ژله لر تيزه ركن چينر زنده ،
كون دوغمزدين اول ، بن من ايزنده
ماتم چيچكلري ديزمه گلام .

سنى آگده بوتون غم چكن لوله ،
عشق حق اوغرىنه باش دوكن لوله .
صارى غنچه و برن شوديكن لوله
طاسگه برجلتک نوزمه گلام .

Rıza Tevfik'in kaleme aldığı "Hususi Bir Ziyaret" "Tevfik Fikret'in Necib Rûhuna" adlı şiiri. (Sağda) Rıza Tevfik.

mizacını, tavrını, tarz-ı hayatını -zerre kadar!- değiştirmiş olmamıştır. Doğrusu, değiştirmeye de değmezdi!.. Her ne ise, bu "meyl-i it'izâl", hattâ bazı fassâl adamların dediği gibi "bu muannid merdümگیرizlik", ekseriyet-i nâsın sinirine basmaktan hâlî kalmamıştır. Tabiidir ki halk bu mizacın ukdesini yanlış tefsir ediyor, bu derece hassas bir şâirin hâlât-ı rûhiyesini hakkıyla tetebbü edebilmek kolay bir iş değildir. Ben, bu zor iş çoktan beridir teşebbüs etmişim. Çünkü ben, sevdiğim adamların mâneviyetleriyle samimiyyen ülfet etmek ve onların rûhunu lâyıkıyla tanımaktan zevk alırım; Fikret ise onların bana en yakın olanıdır. Onun için bu "mizâc-ı nêzih" hakkındaki tedkikatımı arzedeceğim. O da, kendi şiirinde, felsefesinde bu mizâcın ne garip, ne mühim tesiri olduğunu göstermek içindir. Yoksa Fikret, kendisini yanlış anla-

yanlara cevap vermek şöyle dursun, dönüp de bakmamıştır bile!

Fikret, fıtraten çekingen (timide) ve hissen pek aristokrat bir adamdır. Bu iki nokta lüzumu kadar şerh olunursa, bütün husûsiyât-ı hayâtiyesi ile beraber bütün şiirlerinin felsefesi anlaşılır. Fikret dediğimiz o "defîne-i füsunkâr"ın tılsım-ı inkişâfını o iki noktada aramalıdır.

Fikret, gayet hassas bir gönül ile âdeta tev'em-doğmuştur. O metin vücudun içinde, her şeyden gocunabilir, nâzik bir ruh var ki cilve-i hissiyatı son derecede aristokrat'tır. Âmiyâne şeylerin cümlesinden tiksindir, şiddetle iğrenir. Vâkıa maddî mânevî sefâletlere, pisliklere karşı büyük bir şefkati, engin ve derin bir merhameti vardır ki pek samimidir; o derecede ki bu hassasiyeti ekseriya rahat ve huzurunu ihlâl eder, rûhunu bîzâr eder; fakat sefillerle cüz'î temasta bulunmağa tahammülü yoktur; o elinde değildir.

Velev ki bir hizmet-i insaniyetkârâne için olsun, iğrenç yaralara elini dokunduramaz. Hele kalabalıklar içine düşerse âdeta kendisini deniz tutar; bir ducret-i gaseyân hisseder ve hasta olur. O bir "Gayyâ-yı Vücûd"dur ki içine düşmekten pek korkar. Bakınız bu hissi o mühim manzumesinde ne belîğ bir lisân-ı mecâzî ile edâ etmiştir:

Ba'zı kırlarda gezerken görüldür nefretle;
Bir çukur yerde birikmiş mütekeddir
bir su,
Solucanlarla, sülüklerle, yılanlarla dolu.

Adacıklar gibi sathında yüzen ebr-i
hevâm,
Sazların zıll-i kesifinde o bî-had, bî-nâm
Kaynaşan mahşer-i müntin, acı bir
haşyetle.

Titretir kalbi, fakat kurtulamaz gözleriniz
Nazar etmekten o mir'ât-ı sem-âlûda
yine,
Sizi bir câzibe almış gibidir pençesine.

Rûhunuzdan ne kadar gelse nidâ-yı
nefret
Oradan ayrılamaz dikkatiniz bir
müddet,
Oradan dönmeye kuvvet bulamaz
gözleriniz...

İşte gayyâ-yı vücûd, işte o zulmet, o
batak;
Beşerin işte, pür-ümmîd ü heves,
kıvrınarak
Kar'r-ı târında şinâh ettiği girdâb-ı
ufûl...

Rûh-ı sâfi şeb-i a'mâkına ettikçe nüzûl
Çırpınır gayz ü teneffürle; fakat
bî-ârâm
Edecektir bu nüzûlünde edeblerle
devâm.

Şu hâle nazaran Fikret'te Jean-Jacques Rousseau'nun mizâcından, Nietzsche'nin kibâr-ı hissiyatından çok miktarda bir pay var. Fikret'in çekingen (timide) görünmesi bundan ileri geliyor. Hattâ pek recueilli bir adam olması, temastan ihtirâzen, toplanmağa, elini eteğini büsbütün çekmeğe meyyal bulunması hep bundandır sanırım. Yoksa bu hâlini kibir ve gurura, enânîyete atf etmek isteyenler, fâhiş bir haksızlık, çirkin bir iftira etmiş olurlar. Bu halûk ve terbiyeli adamı yakından tanıyanlar, onun ne kadar nâzik, ne kadar mahviyet-perver ve aynı zamanda kadir-şinas olduğunu be-

مندرجات

توفیق فیکرتک یوم افولی	نکار خانم
کعبات دکل ء کرامت	عبدالخالق حامد
توفیق فیکرت ورده ناسان	ضیا کونک آلب
توفیق فیکرت ایپون	سایان نظیف
" توفیق فیکرت " ء	سایان نسیب
فیکرت و تربیه	سامع
بر خاطر	علی اکرم
" آشیان " ک وردی حسن	یونس نادى
" آشیان " ده بر قوئل وانس	رضا توفیق
فیکرتک روحنه	خانده فخری
بر مکتوب	حمدانه سعیدی
فیکرتک دائر بر قوئل وانس	آن چوره اوغلی یوسف
توفیق فیکرت	حسین دانش
فیکرتک بو یوک رو سی ایپون	سایم سمری
بو یوک شاعر یز توفیق فیکرت	محمد صامع
" آشیان " ء بر نظر	ا. حکمت
توفیق فیکرت	علی جانب
توفیق فیکرت ء مدیر	روشن اشرف
" آشیان " ی زیارت	علی ناصی
فیکرت ایپون	احمد جواد
فیکرتک مزاجنده	شکری حمدی
فیکرت و فلسفه اخلاقیه سی	محمد امین
فیکرت	ا. حکمت
فیکرتک مفکورده سی	حقی طابق
بر شکات	یوسف شریف
توفیق فیکرت ء مرئی	فریدون نکالو
فیکرتک ده شونوزکن	تایف علوف
فیکرتک دائر	حقی توفیق
فیکرت ایپون	دنیا
اولونمدن سوکرا	حسین واعظ
مقتضات	
فیکرتک ایله آشر ایان یازمسی	
فیکرتکده غیر منتشر بر مکتوبی	
فیکرتک رسمی حیاتی	

دُشُونُجِيَه

نسخه تصویر

توفیق فیکرت

(Üstte) Düşünce mecmuasında Tevfik Fikret için müsha-i muhsusa, İstanbul 1334-1918). (Solda) Tevfik Fikret için özel sayı hazırlayan Muallim mecmuasının mündericâtı.

rûhiyesini okumuş olursunuz. Hem o kadar ki hiçbir tarih sefih İbrahim Paşa devrinin, bu derece canlı bir levhasını nazara rınıza arz edemez. Derler ki ulemâ-yı tabiiyyündan dâhî-i meşhur Cuvier, müstehâsât-ı hayvaniyeden bir kemik parçası görünce, o hayvan-ı meçhulün bütün cümle-i azmiyesini resm eder ve ondan dahi şeklini tasavvur eyleyebilmiş ve keşfiyât-ı müteahhire kendi tasavvurunun tamamıyla hakikate mutâbık olduğunu ispat eylemiş. Ben "Nedîm" nâzımı hakkında aynı iddiada bulunabileceğim:

Fikret, şâir Nedim'in rûhunu tettebbû etmekle bütün o devrin rûhunu olduğu gibi tasvir etmiştir diyebilirim. Bu gerçek şâirde o kadar nâfız bir nazar-ı hadsî (*une pénétrante intuition*)

var!.. Tafsilât-ı umûru müşâhede hususunda da bir nokta kaçırmıyor. Bu dikkatin hünerverlikte ne mühim bir rol oynadığını izah etmek abestir. Fikret'in kelime ile resmettiği renkli, canlı *portrait*'leri tedkik etmek kifâyet eder.

Merhum Tevfik Fikret'in vefatı tarihinin otuzuncu yıldönümü münasebetiyle yazılan Tercüme-i hali

TEVFİK FİKRET

Hayatı - San'atı - Şahsiyeti

Dr. RIZA TEVFİK

İNKILÂP KİTÂBEVİ
İstanbul, Ankara Caddesi, No. 155

Rıza Tevfik'ik Tevfik Fikret adlı kitabımın kapağı.

nimle beraber teslim ederler.

Bu psikolojik faraziyem azıcık makrûn-ı hakikat ise, bir dereceye kadar keyfiyet-i mühimmeyi daha tarif edebilir:

Fikret niçin bir *demagog* ve avampesend bir şâir olamadığını ve olamayacağını da az çok izah eder.

Binâenaleyh kendisine, filân ve falan vak'a için, filân ve falan kimse için şiir ismarlayan bazı acıba adamlar veyahut kendisinden o türlü şiirler bekleyen halk, elbet bu nezih muharririn nasıl tabiatında bir şâir olduğunu kat'en bilmiyor, onu haffâf şâirlerden addediyor demektir. Meselâ: Hıristiyanlığın rûhındaki demokrasi-den fena halde istikrâh eden Nietzsche'ye, havâîler hakkında bir kaside-i medhiyye teklif etmek ne kadar acib bir hareket olurdu, düşününüz!..

Halbuki büyük vakâyiin dâsitânını, büyük adamların mefâhirini, Fikret kadar belîğ ve parlak bir lisan ile yazabilmek isti'dâdını hâiz bir şâir, değil memleketimizde başka yerlerde

de az bulunur. Böyle şeyler için, Frenklerin tâbirince, *sens historique* lâzımdır. Bizim muktedir şâirimiz kadar tarihin ruh ve mânâsını anlayan muharrir -ben iddia ediyorum ki- enderdir. En medenî milletlerin, en müterakkî lisanların "mecmua-i müntehabât"ında, baş sahifeleri işgal edebilecek bir kıymet-i edebiyeyi hâiz olan "Sis" manzumesi meydanda, hattâ edebiyat meraklılarının hâfızasındadır. Bilmem "Bizantizm" in mânâsını bundan iyi anlamış bir müverrih var mıdır? Fakat şunu bilirim ki Gibbon gibi, Macauley ve emsâli gibi nâfizü'n-nazar ve cidden âlim müverrihler bile bir medeniyet-i münkarizenin ölmek bilmeyen ruhunu, bu derece mücez ve mu'ciz bir lisân-ı belîğ ile tasvir edememişlerdir. Şâir olduğu kadar da ressam doğmuş olan Fikret, bu hârikulâde kabiliyeti şahsî ve yine tarihî çehreler resm etmekte de göstermiştir. "Âveng-i Tesâvîr" e bakınız. Hele "Nedîm" i okuyunuz!.. O devr-i sefâhetin bütün hüviyet ve

